

ISSN 1993-0259 (Print)
ISSN 2219-4649 (Online)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний
університет

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

За редакцією О. В. Ярощука

Збірник засновано в 2007 році
Виходить чотири рази на рік

Том 28
4

Тернопіль
2018

Економічний аналіз

Том 28. № 4.

2018 рік

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Тернопільського національного економічного університету, протокол № 5 від 21 грудня 2018 р.

Рекомендовано рішенням Вченої ради Тернопільського національного економічного університету

до поширення через мережу Інтернет, протокол № 7 від 20 жовтня 2010 р.

Збірник наукових праць

Засновник і видавець:

Тернопільський національний економічний університет

Виходить чотири рази на рік

Заснований у червні 2007 року

Збірник входить до Переліку наукових фахових видань України у галузі економічних наук (наказ МОН України від 09.03.2016 р. № 241)

Збірник індексується в міжнародних каталогах та наукометричних базах

Index Copernicus, WorldCat, Google Scholar, Windows Live Academic, ResearchBible, Open Academic Journals Index, CiteFactor

Економічний аналіз. Тернопіль, 2018. Том 28. № 4. 295 с.

Збірник наукових праць „Економічний аналіз” містить статті теоретичного та прикладного характеру з актуальних проблем економіки, фінансів, обліку, аналізу й аудиту тощо.

Головний редактор

Ярошук О. В., к. е. н., доц., Тернопільський національний економічний університет (Україна)

Редакційна колегія:

Абуселідзе Г. Д., д. е. н., проф., Батумський державний університет імені Шота Руставелі (Грузія)

Андрушків Б. М., д. е. н., проф., Тернопільського національного технічного університету імені І. Пулюя (Україна)

Бруханський Р. Ф., д. е. н., проф., Тернопільський національний економічний університет (Україна)

Гуцал І. С., д. е. н., проф., Тернопільський національний економічний університет (Україна)

Длугопольський О. В., д. е. н., проф., Тернопільський національний економічний університет (Україна)

Задорожний З. -М. В., д. е. н., проф., Тернопільський національний економічний університет (Україна)

Іонін Є. Є., д. е. н., проф., Донецький національний університет, м. Вінниця (Україна)

Крик Барбара, д. габ., проф., Щецинський університет (Республіка Польща)

Крисоватий А. І., д. е. н., проф., Тернопільський національний економічний університет (Україна)

Крупка Я. Д., д. е. н., проф., Тернопільський національний економічний університет (Україна)

Лазаришина І. Д., д. е. н., проф., Національний університет водного господарства та природокористування (Україна)

Монастирський Г. Л., д. е. н., проф., Тернопільський національний економічний університет (Україна)

Панков Д. О., д. е. н., проф., Білоруський державний економічний університет (Республіка Білорусь)

Предеус Н. В., д. е. н., доц., Саратовський державний соціально-економічний університет (Російська Федерація)

Руденко М. І., к. філол. н., Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського (Україна)

Рудницький В. С., д. е. н., проф., Львівський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (Україна)

Сковронська Агнешка, д. габ., проф., Вроцлавський економічний університет (Республіка Польща)

Чая Станіслав, д. габ., проф., Вроцлавський економічний університет (Республіка Польща)

Матеріали випуску друкуються мовою оригіналу.

Редакція не завжди поділяє думку автора. Відповідальність за достовірність фактів, власних імен, географічних назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

Відповідно до Закону про авторські права, при використанні наукових ідей та матеріалів цього випуску посилання на авторів і видання є обов'язковим. Передрук і переклади дозволяються лише зі згоди автора та редакції.

URL: <http://econa.org.ua/>

<http://www.nbu.gov.ua/>

<http://www.library.tneu.edu.ua/>

ISSN 1993-0259 (Print)

ISSN 2219-4649 (Online)

© Тернопільський національний економічний університет, 2018

© «Економічний аналіз», 2018

© Різник О. І., дизайн обкладинки, 2007-2018

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
КВ № 19228-9028ПР від 13 липня 2012 р.

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ НА МАКРО- ТА МЕЗОРІВНЯХ

<i>Васильєва Тетяна Анатоліївна, Воронцова Анна Сергіївна, Майборода Тетяна Миколаївна</i> Особливості державного регулювання галузі освіти в контексті формування соціальної держави	9
<i>Зомчак Лариса Миколаївна, Ракова Анастасія Сергіївна</i> Динамічна факторна модель короткострокового прогнозування ВВП України	17
<i>Мельник Ірина Миколаївна</i> Діагностика соціально-економічної модернізації сфери товарного обігу в Україні	23
<i>Надвиничний Сергій Анатолійович</i> Економічний розвиток аграрної сфери України на інноваційній основі	31
<i>Наумов Олександр Борисович, Наумова Лариса Миколаївна, Наумова Ольга Володимирівна</i> Інституційне регулювання розвитку торговельно-промислової сфери економіки України	36
<i>Поздняков Юрій Володимирович, Лапішко Марія Львівна</i> Узгодження колізії нормативних вимог до визначення вартості товарного знака	43
<i>Хмелюк Альона Василівна, Ломонос Олена Юріївна, Фабриченко Тетяна Володимирівна</i> Аналіз діяльності неприбуткових організацій: методологічний аспект	50
<i>Шашина Марина Володимирівна</i> Сутнісні ознаки структурної модернізації регіональної економіки	59
<i>Разборська Олена Олександрівна, Пудкалюк Христина Олександрівна</i> Якість аудиторських послуг в Україні	67
<i>Лаврик Олександр Леонідович, Джафарбагі Карина Дар'юшівна</i> Управління інвестиційними процесами на фінансових ринках	76

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ В СФЕРІ ФІНАНСІВ

<i>Водолазська Оксана Анатоліївна</i> Методологічні засади фінансового менеджменту суб'єктів підприємництва в умовах невизначеності	82
<i>Діденко Людмила Вікторівна, Кобзар Інна Анатоліївна, Ханалієва Ірина Сергіївна</i> Дослідження діяльності небанківських фінансових установ як учасників сучасного ринку фінансових послуг	88

Кулик Роман Романович Суть і об'єктивна необхідність виникнення експертизи	95
Пристемський Олександр Станіславович, Сакун Аліна Жоржівна Роль страхування у забезпеченні фінансової безпеки розвитку сільського господарства	100
Руська Руслана Василівна Моделювання динаміки накопичення пенсійних внесків у недержавних пенсійних фондах	106
Тріпак Мар'ян Миколайович Соціально-економічні та фінансово-психологічні механізми соціалізації інклюзивних ЗВО загальнодержавного значення	114
Тютюник Інна Володимирівна, Кобушко Яна Володимирівна Інструменти мінімізації податкового навантаження в Україні: порівняльний аналіз та ефекти від застосування	122

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ В ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Забчук Галина Михайлівна, Гнатів Ольга Віталіївна Аналіз факторів впливу на ефективність грошово-кредитної політики: вітчизняні реалії	131
Монастирський Григорій Леонардович, Чайковський Ярослав Іванович, Чайковська Іванна Ярославівна, Чайковський Євген Ярославович Напрями використання платіжних карток як інновації оплати послуг транспортних організацій	143
Родченко Світлана Сергіївна Дефініції фінансово-економічної безпеки банку	155

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ В УПРАВЛІННІ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

Богун Леся Юріївна, Розумей Світлана Борисівна, Ніколаєнко Ірина Володимирівна Класифікація інструментів трейд-маркетингу	167
Бортнікова Людмила Павлівна Можливості глобальних ланцюгів створення вартості для малого і середнього бізнесу	173
Волкова Ніна Анатоліївна, Сніткіна Ірина Анатоліївна Сучасні методи аналізу платоспроможності суб'єктів господарювання	179
Галиш Наталія Андріївна Дискретна модель для формування стратегії підприємства на ринку твердого біопалива	185
Калабухова Світлана Вікторівна Аналіз податкової ефективності суб'єкта господарювання	193

<i>Лаврик Олександр Леонідович, Котляр Костянтин Олегович</i> Аналіз зовнішньоекономічної діяльності підприємства	200
<i>Мельникова Надія Володимирівна, Благой Віталій Валерійович</i> Теоретичний базис логістичного управління прямими і зворотними матеріальними потоками	206
<i>Микитюк Юлія Ігорівна</i> Шляхи підвищення ефективності інвестиційно-інноваційної діяльності будівельної організації	212
<i>Нашкерська Марія Миколаївна</i> Методологічні основи аналізу трудових ресурсів бюджетної установи	218
<i>Нужна Світлана Анатоліївна, Самарець Наталія Миколаївна</i> Оптимізація використання виробничих ресурсів підприємствами аграрного сектору	225
<i>Плахотнік Олена Олександрівна</i> Концептуальні основи вартісної оцінки майна підприємств	235
<i>Потрашкова Людмила Володимирівна</i> Динамічна модель потенціалу соціально відповідального підприємства	245
<i>Яковенко Тетяна Юріївна, Пустовіт Анастасія Володимирівна</i> Застосування економіко-математичних методів в управлінні проектами	253
<i>Новіченко Людмила Степанівна</i> Актуальні питання формування звіту про управління підприємством	258
<i>Прядко Володимир Васильович</i> Обліково-аналітичне забезпечення управління витратами	265
<i>Гуцал Ігор Степанович</i> Теоретико-методологічні аспекти ризик-менеджменту банків	271
<i>Зварич Ірина Ярославівна</i> «Податковий зсув» як smart-передумова до формування глобальної інклюзивної циркулярної економіки	277
<i>Ручинська Наталія Сергіївна</i> Економіко-статистичний аналіз діяльності фермерського господарства	287

CONTENT

ECONOMIC ANALYSIS AT THE MACRO- AND MESOLEVEL

<i>Vasylieva Tetyana Anatoliyivna, Vorontsova Anna Serhiyivna, Mayboroda Tetyana Mykolayivna</i> Features of state regulation of education in the context of the formation of the social state	9
<i>Zomchak Larysa Mykolaivna, Rakova Anastasiia Serhiivna</i> Dynamic factor model of GDP short-term forecasting of Ukraine	17
<i>Melnyk Iryna Mykolayivna</i> Diagnostics of social and economic modernization of commodity circulation sphere in Ukraine	23
<i>Nadvynychnyy Serhiy Anatoliyovych</i> Economic development of agricultural sector of Ukraine on innovation basis	31
<i>Naumov Oleksandr Borysovych, Naumova Larysa Mykolaivna, Naumova Olha Volodymyrivna</i> Institutional regulation of the development of trade and industrial sector of economy of Ukraine	36
<i>Pozdnyakov Yuriy Volodymyrovych, Lapishko Maria L'vivna</i> Concordance of the collision of normative requirements for trademark cost determination	43
<i>Khmelyuk Alona Vasilivna, Lomonos Olena Yuriivna, Fabrychenko Tetiana Volodymyrivna</i> Analysis of activities of non-profit organizations: methodological aspect	50
<i>Shashyna Maryna Volodymyrivna</i> Essential features of structural modernization of the regional economy	59
<i>Razborska Olena Oleksandrivna, Pudkaliuk Khrystyna Oleksandrivna</i> Quality of audit service in Ukraine	67
<i>Lavryk Oleksandr Leonidovych, Jafarbaghi Karina Dariushivna</i> Management of investment processes on financial markets	76

THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS OF THE ANALYSIS IN FINANCE

<i>Vodolazska Oksana Anatoliivna</i> Methodological principles of financial management of subjects of entrepreneurship in conditions of uncertainty	82
<i>Didenko Liudmyla Viktorivna, Kobzar Inna Anatoliivna, Khanaliieva Iryna Serhiivna</i> Analysis of non-bank financial institutions activity as participants of modern financial services market	88
<i>Kulyk Roman Romanovych</i> Nature and origin of objective necessity of expertise	95

<i>Prystemskiy Oleksandr Stanislavovych, Sakun Alina Zhorzhivna</i> The role of insurance in providing financial safety of agricultural development	100
<i>Ruska Ruslana Vasylivna</i> Modelling the dynamics of pension contributions accumulation in non-governmental pension funds	106
<i>Tripak Marian Mykolaiovych</i> Socio-economic and financial-psychological mechanisms of socialization of inclusive high schools of generalized value	114
<i>Tiutiunyk Inna Volodymyrivna, Kobushko Iana Volodymyrivna</i> Instruments for minimizing the tax burden in Ukraine: comparative analysis and application effects	122

ECONOMIC ANALYSIS IN ACTIVITIES OF BANKING INSTITUTIONS

<i>Zabchuk Halyna Mykhailivna, Hnativ Olha Vitaliivna</i> Analysis of factors influencing the efficiency of monetary policy: domestic realities	131
<i>Monastyrsky Hryhoriy Leonardovych, Chaikovskiy Yaroslav Ivanovych, Chaikovska Ivanna Yaroslavivna, Chaikovskiy Yevhen Yaroslavovych</i> Directions of use of payment card as innovation of payment of transport organizations services	143
<i>Rodchenko Svitlana Sergiivna</i> Definitions of financial and economic security of the bank	155

ECONOMIC ANALYSIS IN THE MANAGEMENT OF ENTERPRISES

<i>Bohun Lesia Yuriivna, Rozumei Svitlana Borysivna, Nikolayenko Iryna Volodymyrivna</i> Classification of trade-marketing tools	167
<i>Bortnikova Liudmyla Pavlivna</i> Opportunities of value creation global chains for small and medium businesses	173
<i>Volkova Nina Anatoliivna, Snitkina Iryna Anatoliivna</i> Modern methods of solvency analysis of business entities	179
<i>Halysh Nataliia Andriivna</i> The discrete model for the formation of company's strategy on the solid biofuel market	185
<i>Kalabukhova Svitlana Viktorivna</i> Entity tax efficiency analysis	193
<i>Lavryk Oleksandr Leonidovych, Kotlyar Kostyantyn Olegovych</i> Analysis of foreign economic activity of the enterprise	200
<i>Melnykova Nadiya Volodymyrivna, Blagoy Vitaliy Valeriyovych</i> Theoretical basis of logistic administration by direct and reverse material flows	206

<i>Mykytyuk Yuliia Ihorivna</i> Ways of increasing efficiency of investment-innovative activity of building organization	212
<i>Nashkerska Mariya Mykolaivna</i> Methodological foundations of the analysis of budgetary institution labour resources	218
<i>Nuzhna Svitlana Anatoliivna, Samarets Nataliia Mykolaivna</i> Optimization of use of manufacturing resources by enterprises of the agricultural sector	225
<i>Plakhotnik Olena Oleksandrivna</i> Conceptual bases of evaluation of property of enterprises	235
<i>Potrashkova Liudmyla Volodymyrivna</i> Dynamic model of a socially responsible enterprise potential	245
<i>Yakovenko Tetiana Yuriivna, Pustovit Anastasiia Volodymyrivna</i> Application of economical and mathematical methods to manage projects	253
<i>Novichenko Lyudmila Stepanivna</i> Issues of formation of the enterprise management report	258
<i>Priadko Volodymyr Vasylovych</i> Accounting and analytical support of cost management	265
<i>Hutsal Ihor Stepanovych</i> Theoretical and methodological aspects of risk-management of banks	271
<i>Zvarych Iryna Yaroslavivna</i> “Tax shift” as a smart precondition for the formation of inclusive circular economy	277
<i>Ruchynska Natalia Serhiivna</i> Economic and statistical analysis of farmers' activity	287

Олександр Станіславович ПРИСТЕМСЬКИЙ

кандидат економічних наук,
доцент,
кафедра обліку і оподаткування,
ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»
E-mail: pristemskiyaleksandr@gmail.com

Аліна Жоржівна САКУН

кандидат економічних наук,
доцент,
кафедра обліку і оподаткування,
ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»
E-mail: agorg@ukr.net

**РОЛЬ СТРАХУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА**

Пристемський О. С., Сакун А. Ж. Роль страхування у забезпеченні фінансової безпеки розвитку сільського господарства. *Економічний аналіз*. Тернопіль, 2018. Том 28. № 4. С. 100-105.

Анотація

Вступ. У статті проаналізовано стан страхового ринку України, виявлено, що протягом досліджуваного періоду знижуються показники страхування сільськогосподарської продукції. Встановлено, що страхова система сільського господарства є регулятором процесів соціально-економічного розвитку в аграрному секторі. Складено систематизований перелік сільськогосподарських ризиків, що визначають специфіку галузі.

Мета. Метою статті є визначення та проведення аналізу страхування у забезпеченні фінансової безпеки розвитку сільського господарства, вивчення ринку страхових послуг та систематизація наукових поглядів.

Метод (методологія). У процесі дослідження застосовано методи порівняння, аналізу, теоретичного та логічного узагальнення. Методологічною основою став діалектичний метод дослідження.

Результати. Встановлено, що особливого значення при регулюванні фінансової безпеки розвитку сільського господарства набуває визначення ролі агрострахування як напряму нівелювання можливих загроз. Виявлено, що до найбільш поширених ризиків у сільському господарстві, які впливають на стан фінансової безпеки, варто назвати природні ризики, ризики самовідтворення, сезонності, низької конкурентоспроможності, обмеженої привабливості сільськогосподарського виробництва для інвесторів тощо.

Ключові слова: фінансова безпека; сільське господарство; страхування; динаміка; продукція; інвестиції; механізм.

Oleksandr Stanislavovych PRYSTEMSKIY

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Accounting and Taxation,
Kherson State Agricultural University
E-mail: pristemskiyaleksandr@gmail.com

Alina Zhorzhivna SAKUN

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Accounting and Taxation,
Kherson State Agricultural University
E-mail: agorg@ukr.net

THE ROLE OF INSURANCE IN PROVIDING FINANCIAL SAFETY OF AGRICULTURAL DEVELOPMENT

Abstract

Introduction. The article analyses the state of the insurance market of Ukraine. It is found out that during the investigated period the indexes of insurance of agricultural products have reduced. It is established that the insurance system of agriculture is the regulator of the processes of social and economic development in the agricultural sector. There is a systematic list of agricultural risks, which determine the specifics of the industry.

Purpose. The article aims to define and carry out the analysis of insurance in ensuring financial security of agricultural development, to study the insurance market and systematize the scientific views.

The method (methodology). In the process of research, we have used the following methods: method of comparison, method of analysis, method of theoretical and logical generalization. The dialectical method of research has become the methodological basis of the study.

Results. It has been established that special importance in the regulation of financial security of agricultural development acquires the role of agri-insurance, as a way of levelling out possible threats. It has been revealed that the most common risks in agriculture that affect the financial security situation are natural risks, risks of self-reproduction, seasonality, low competitiveness, limited attractiveness of agricultural production for investors, etc.

Keywords: financial security; agriculture; insurance; dynamics; products; investments; mechanism.

JEL classification: Q14, Q16, G38

Вступ

контексті забезпечення фінансової безпеки розвитку сільського господарства потребує уваги роль страхування діяльності як інструмент зниження негативного впливу можливих загроз. Одна з вирішальних ролей у розвитку аграрного страхування та його значення у забезпеченні фінансової безпеки розвитку галузі належить прийняттю Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» [1], введенню окремої ліцензії на здійснення страхової діяльності у формі добровільного страхування сільськогосподарської продукції. Крім того, вагому роль в активізації страхування відіграли девальваційні та інфляційні процеси вітчизняної економіки, які супроводжують трансформаційні процеси в Україні.

Мета статті

Метою статті є визначення та проведення аналізу страхування у забезпеченні фінансової безпеки розвитку сільського господарства, вивчення ринку страхових послуг та систематизація наукових поглядів. Проблема фінансової безпеки та забезпечення її ефективності на рівні держави присвячено низку статей та монографій. Проте аналіз робіт, опублікованих за результатами наукових розробок у цьому напрямку, доводить, що у вітчизняній науковій літературі бракує системного дослідження окремих питань, присвячених цій тематиці, зокрема динаміці розвитку ринку сільськогосподарського страхування та страхування сільськогосподарських культур, що буде зручним та доцільним для застосування в практиці вітчизняних бізнес-структур.

Виклад основних матеріалів дослідження

Аналізуючи стан страхового ринку України, виявлено, що протягом досліджуваного періоду знижуються показники страхування сільськогосподарської продукції, а саме: кількість укладених

договорів страхування, площа застрахованих сільськогосподарських земель, обсяг зібраної страхової премії. Вивчаючи отримані дані, варто звернути увагу, що найвищі значення цих показників протягом 2007-2017 рр. були у 2007 р. та 2011 рр.: відповідно 4397 та 2710 укладених договорів. У 2007 р. застрахована площа сільськогосподарських угідь становила 2360 тис. га, а у 2008 р. показник знизився на 50,4 % і в загальній тенденції характеризуються поступовим зниженнями до рівня звітного року 689 тис. га. Найвищий обсяг страхових премій було виявлено у 2008 р. (155 млн грн), а у 2009 р. їх обсяг зазнав різкого падіння до позначки 42 млн грн (майже в 4 рази). У 2011 -2013 рр. показник був відносно високим (130-136 млн грн), але у 2014-2015 рр. характеризувався різким зниженням.

Виявлені коливання у динаміці розвитку ринку сільськогосподарського страхування пов'язані з такими ринковими тенденціями: у 2005-2008 рр. відбувалося зростання усіх показників через уведення державної субсидії, а стан сільськогосподарського страхування у 2009 р. викликаний її відміною, тоді як

2014 р. на нього вплинула фінансово-економічна криза вітчизняної економіки. За даними, наведеними ІFC, у 2015 андеррайтинговому році (осінь 2014 р. – осінь 2015 р.) загальна страхова сума становила 3,9 млн грн, зібрані страхові премії 77,7 млн грн, а рівень виплат склав 12,9 % (за середньої ставки премій 2 %).

регіональному розрізі найвищі показники застрахованої площі сільськогосподарських земель виявлено у Хмельницькій (129 тис. га), Вінницькій (63,4 тис. га) та Харківській (61,1 тис. га) областях. Близько 70 % усіх виплат за сільськогосподарським страхуванням припадало на Хмельницьку область (7 млн грн), частки виплат по Житомирській й Вінницькій областях становила 8 % (825 тис. грн та 821 тис. грн відповідно), а 6 % належали Одеській області (575 тис. грн). Близько 1 % припадало на Чернігівську, Дніпропетровську, Миколаївську та Полтавську області. Найбільше укладено договорів у 2015 р. такими компаніями, як СК «ПЗУ Україна» (28,1 %), «Фініст» (20,9 %), «АХА страхування» (16 %), «Інго Україна» (15,3 %), «Оранта-січ» (6,2 %) та УАСК (5,3 %). За підсумками періоду осені 2015 – зими 2016 рр. лідерська позиція належала таким підприємствам, як АСК «ІНГО-Україна» (36,2 %), СК «Універсальная» (19,7 %), СК «ПЗУ Україна» (15,5 %) і УАСК «АСКА» (12,6 %). Звернемо увагу, що у 2015 р. більше 44 % здійснених страхових виплат припадало на «Інго Україна», а частка «Теком» була на рівні 38,7 %.

2017 р. більшість укладених договорів сільськогосподарського страхування об'єктом страхування визначали озиму пшеницю (47,3 % укладених договорів), на озимий ріпак припадало 25,2 %, на соняшник – 8,9 %, а озимий ячмінь – 6,4 %. Лідерська позиція озимої пшениці також прослідковується у загальній структурі страхових виплат (близько 54 %, до того ж більшість виплат були здійснені за договорами страхування від повної загибелі на період перезимівлі). Серед основних продуктів страхування у сільському господарстві за результатами 2017 р. були такі програми: повна загибель (10,4 % договорів), повна загибель + весняні заморозки (2,0 %), поіменовані ризики (14,8 %), часткова та повна загибель + весняні заморозки (32,2 %).

Вважаємо, що саме страхування як один із факторів розвитку економіки сприяє нівелюванню загроз фінансової безпеки розвитку сільського господарства, виступаючи показником ефективного функціонування економічної системи через механізми фінансового захисту, посилення інвестиційної привабливості, покращення діяльності господарюючих суб'єктів [2].

Міжнародний досвід застосування механізмів страхового захисту, який ефективно використовується у сільському господарстві, підтверджує, що страхування стимулює посилення фінансової безпеки розвитку шляхом боротьби із природно-кліматичними факторами. Сучасна вітчизняна страхова система сільського господарства знаходиться на етапі активного становлення: трансформуються принципи, цілі, завдання, механізми. Страхування ризиків сільськогосподарського виробництва у світі є важливим елементом системи фінансово-кредитного забезпечення сільськогосподарських виробників. страхова система сільського господарства є регулятором процесів соціально-економічного розвитку в аграрному секторі. Її завдання полягає не тільки в захисті майна в момент настання страхового випадку і відшкодуванні безпосереднього збитку, але й в усуненні інших порушень – непрямих збитків, що виникли в результаті знищення чи ушкодження майна, яке є власністю або предметом майнових прав застрахованого [3].

Таким чином, метою страхування як дієвого регулятора страхової системи аграрної сфери є не тільки охорона майна, але і забезпечення умов для гармонійного розвитку галузі. Можна виокремити низку чинників, які актуалізують необхідність сільськогосподарського страхування:

Високий ступінь ризиків агропромислового виробництва. Особливо це стосується рослинницької продукції, де результати виробництва безпосередньо залежать від впливу погодно-кліматичних умов, які періодично погіршують і без того складне фінансово-економічне становище сільськогосподарських підприємств.

Низький рівень розвитку сільськогосподарського страхування. Причинами останнього є: незадовільний фінансовий стан суб'єктів аграрного ринку, особливо в тих областях, які постраждали внаслідок стихійного лиха; відсутність вільних оборотних коштів для сплати страхових платежів; нерозуміння суб'єктами аграрного ринку переваг страхування як інструменту мінімізації ризиків; брак

належного правового врегулювання відносин страховиків та страхувальників.

Установлено, що 2008 року із сільськогосподарських виробників, у яких трапилися страхові випадки, належне відшкодування збитків отримали лише 29,6 % страхувальників. Для 43 % господарств, що одержали виплати, обсяг відшкодування становив менше 20 % заявлених збитків. Половина господарств, що претендували на страхові відшкодування, чекали на них від 3 до 6 місяців з моменту подачі заяви, з них 32,4 % – до трьох місяців, 17,6 % – понад півроку. Також до перешкод активізації сільськогосподарського страхування слід зарахувати й високі страхові тарифи [4].

Зміни політики державної підтримки сільськогосподарських підприємств у зв'язку зі вступом України у СОТ. Загальновідомо, що правила СОТ вимагають обов'язкового скорочення певних заходів державної підтримки сільськогосподарських виробників, які негативно діють на ефективність міжнародної торгівлі. Водночас є достатньо широкий перелік інструментів державного регулювання агропромислового виробництва, які не мають або мають незначний вплив на стимулювання розвитку виробництва. Це заходи, які належать до групи «зелений кошук» і звільнені від зобов'язань по скороченню. Серед них важлива роль відводиться субсидіюванню системи сільськогосподарського страхування, профілактиці заражень і боротьбі з шкідниками рослин і іншим заходам [5].

Зарубіжний досвід страхування сільськогосподарських ризиків. Цей чинник свідчить про необхідність сільськогосподарського страхування. Він ґрунтується на зарубіжному досвіді і показує, що багата країн світу, зокрема тих, що знаходяться в сприятливіших кліматичних умовах, ніж Україна, активно розвивають і підтримують цей інструмент забезпечення продовольчої безпеки, компенсації виробничих втрат, нарешті, поліпшення фінансового стану і підвищення стійкості сільськогосподарського виробництва.

Стимулювання інвестицій у сільськогосподарське виробництво. Інтеграційні процеси в сільському господарстві виявляються не тільки в зміні власника в сільськогосподарських підприємствах, створенні великих агрофірм та агрохолдингів, а й значному припливі інвестицій, спрямованих часто безпосередньо в сучасні технології сільськогосподарського виробництва. Наприклад, досвід найбільших українських цукрових компаній свідчить про створення ними власної виробничо-технологічної бази за допомогою оренди земельних ділянок та впровадження передових технологій виробництва сільськогосподарської продукції. У подібній ситуації ефективність інвестицій також залежить від тих самих кліматичних умов, які періодично мають характер природних катаклізмів. У зв'язку з цим страхування сільськогосподарських ризиків служить не тільки надійним способом підтримки платоспроможності та фінансової стійкості сільськогосподарського підприємства, а також інструментом збереження великомасштабних вкладень та є механізмом залучення додаткових інвестицій [6].

Узагальнення численних наукових джерел та офіційних документів дозволяє скласти систематизований перелік сільськогосподарських ризиків, що визначають специфіку галузі. Ці ризики характерні для всіх країн, у національній економіці яких функціонує аграрний сектор. Можна виокремити такі ризики:

Природні ризики: ризики низької і тривалої окупності вкладень, недоотримання прибутку. У сільському господарстві спостерігається великий розрив у часі між вкладенням коштів і віддачею внаслідок впливу природно-кліматичних факторів; ризики швидкого зношення основних засобів через негативний вплив кліматичного фактору. Несприятливий вплив клімату на сільськогосподарську техніку, обладнання, виробничі та житлові приміщення в деяких регіонах.

Ризики самовідтворення. Значна частина створеної продукції не реалізується на сторону, а бере участь у подальшому відтворенні (насіння, корми, молодняк тварин і ін.).

Ризики сезонності агровиробництва: ризики фізіологічних властивостей тварин. М'ясне, молочне тваринництво, наприклад, враховує фізіологічну циклічність життя тварин; ризики кліматичних характеристик регіонів з істотною диференціацією за природними зонами. Періоди за часом року і терміни дозрівання плодів, зелені, зернових культур та ін.

Ризики нерівномірності колообігу оборотних коштів агропідприємств у зв'язку з сезонністю виробництва (ризики неотримання позикового фінансування). Сезонність агровиробництва обумовлює сезонну потребу в оборотних коштах, яка істотно варіюється протягом року. Мова йде про зіставну сповільненість, поступове наростання витрат, вивільнення коштів з колообігу одноразово, тобто в періоди виходу реалізації продукції. Нею визначаються ризики залучення позикового фінансування на прийнятних умовах.

Ризики меншої ефективності сільськогосподарського виробництва в зіставленні з іншими галузями економіки.

Ризики низької конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва і ризики неможливості для агропідприємств на рівних брати участь у міжгалузевій та міжнародній конкуренції. Потенційно низька конкурентоспроможність агровиробництва в зіставленні з іншими галузями ставить сільське господарство в нерівні умови.

Ризики більш повільного впровадження науково-технічних інновацій у зіставленні з

промисловістю.

Ризики неадекватного, нешвидкого, консервативного реагування на мінливі умови ринку, трансформацію попиту на продукцію: ризики природної обмеженості сільськогосподарських угідь при необхідності збільшення випуску продукції; ризики тривалості відтворювального циклу (для створення нового плодоносного саду – більше п'яти років, вирощування дійного стада – понад три роки, нового виноградника – більше 3 років і т.п.). Немає можливості швидко збільшити площу посівів і поголів'я стада, щоб адекватно відреагувати на мінливу структуру платоспроможності попиту на продукцію. При відтворенні продовольчих товарів рівень еластичності між динамікою цих компонентів ринкової самоорганізації дуже низький. Так зростання доходів населення, наприклад, і зниження цін на продукти харчування не викликають автоматичного підвищення платоспроможного попиту. Так само зростання цін не приводить до негайного зростання пропозиції продовольчих товарів.

Ризики обмеженої привабливості сільськогосподарського виробництва для інвесторів, обумовлені вищезгаданими особливостями, а також високою капіталоємністю і енергоємністю сільськогосподарського виробництва.

Для інвесторів зрозумілим є той факт, що сільське господарство – галузь з практично неможливим відтоком капіталу, тобто вартість виходу з інвестицій удвічі перевищує вартість входу.

Зазначені вище ризики дають найбільш об'єктивну характеристику особливостей галузі, які найбільш значимо проявляються в умовах ринкової економіки при вільній конкуренції і недостатньому регулюванні державою. Таким чином, підприємницький ризик сільськогосподарського товаровиробника набагато вищий, ніж та сама категорія ризику в промисловості. Він зумовлений набагато більшим обсягом об'єктивних ризикових обставин, що залежать від стихійних сил природи. Причому мистецтво протистояння природному середовищу значною мірою залежить від того, як на суб'єктивному рівні будуть вирішуватися проблеми самого сільськогосподарського виробництва, його ефективності і продуктивності.

Отже, страховий захист майнових інтересів у сільському господарстві має низку особливостей, пов'язаних із сезонністю виробництва, високою залежністю продуктивності від природно-кліматичних та погодних умов, великою територіальною розсосередженістю основного засобу виробництва – землі, чутливістю об'єктів страхування до хвороб та епідемій у тваринництві, а також шкідників у рослинництві. Головна мета страхової діяльності полягає в задоволенні суспільної потреби в надійному страховому захисті, який відповідатиме загальноприйнятим нормам фінансової стійкості. Ступінь досягнення цієї мети і визначає ефективність страхової діяльності [7].

Відповідно, для забезпечення фінансової безпеки розвитку сільського господарства сучасна страхова система повинна базуватися на таких головних принципах:

Добровільність. Страхування сільськогосподарських ризиків не зачіпає інтереси третіх осіб, а стосується стратегій управління ризиками комерційних підприємств, індивідуальних підприємців, громадян, які ведуть особисте сільське господарство, та фермерських господарств. Тому сільськогосподарське страхування повинно бути побудоване на добровільній основі. У тих країнах, де сільськогосподарське страхування було обов'язковим, згодом проводилися реформи з переведення системи на добровільні принципи.

Зацікавленість сільгоспвиробника. Участь у програмі сільськогосподарського страхування має бути вигідною для сільгоспвиробників. Не повинно виникати ситуацій, коли оптимальним варіантом є відмова від страхування в надії на отримання від держави безоплатних субсидій у разі неврожаю.

Упровадження ризик-менеджменту. Страхування повинно стати елементом ризик-менеджменту для сільгоспвиробників, сприйматися не як спосіб привласнення бюджетних коштів або отримання доступу до безоплатних субсидій, а як інструмент управління ризиками.

Багатоваріантність продуктової лінійки. Страхувальник повинен мати свободу вибору страхового продукту, який підходить для нього. Щоб знизити вартість страхування, сільгоспвиробник повинен мати можливість усунути з покриття неактуальні для його регіону і його сільгоспкультури ризики. Крім того, сільгоспвиробник повинен мати можливість самостійно обирати рівень покриття (відсоток недобору врожаю, який буде страховим випадком). Страховий поліс, який субсидується, повинен прийматися банками як забезпечення застави. Окремо необхідно розвивати страхування по індексу (вид страхування, що дозволяє мінімізувати витрати на врегулювання збитків).

Стимулювання ефективних сільгоспвиробників. Страхування повинно стимулювати розвиток виробничих технологій у сільському господарстві. При розрахунку страхової премії слід брати до уваги наявність технологій, що знижують ризики сільгоспвиробника, а для показника недобору врожаю – власні показники врожайності господарства, а не середній рівень по регіону. Важливим фактором деталізації тарифів є єдина статистична база в межах професійного об'єднання страхових компаній.

Однаковий доступ до отримання субсидій з боку сільгоспвиробників. Для збереження вільної конкуренції між сільгоспвиробниками державні субсидії повинні надаватися однакового розміру незалежно від суб'єкта і типу господарства.

Збалансованість. Обсяг виділених субсидій повинен знаходитися в прямій залежності від величини попиту на сільськогосподарське страхування з державною підтримкою. Повинен бути передбачений механізм додаткового виділення субсидій на випадок перевищення заявок на субсидії над сумарним обсягом виділених коштів.

Прозорість і налагодженість системи перерахування субсидій. Весь механізм перерахування субсидій повинен бути максимально простим і прозорим, без двоякого тлумачення. При цьому повинні бути розроблені санкції за недотримання термінів перерахування субсидій.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Особливого значення при регулюванні фінансової безпеки розвитку сільського господарства набуває визначення ролі агрострахування як напряму нівелювання можливих загроз. Встановлено, що протягом 2005-2017 рр. обсяг зібраних страхових премій на ринку сільськогосподарського страхування збільшився у 6 разів і у 2017 р. становив 201 млн грн на 657 тис. га застрахованої площі. Найбільший обсяг зібраної премії був у 2008 р. 155 млн грн та у 2011-2013 рр. (130-136 млн грн). Серед страхових компаній, які надають послуги сільськогосподарського страхування, є СК «ПЗУ Україна» (28,1 % укладених договорів у 2015 р.), «Фініст» (20,9 %) та «АХА страхування» (16 %). Тоді як 44 % здійснених страхових виплат припало на «Інго Україна». До найбільш поширених ризиків у сільському господарстві, які впливають на стан фінансової безпеки, варто назвати природні ризики, ризики самовідтворення, сезонності, низької конкурентоспроможності, обмеженої привабливості сільськогосподарського виробництва для інвесторів тощо.

Список використаних джерел

Пристемський О. С., Танклевська Н. С. Основні принципи формування та забезпечення фінансової безпеки підприємств. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. Спецвипуск. Полтава: ПДДА. 2013. С. 41-46.

Пристемський О. С. Фінансове забезпечення розвитку сільського господарства як фактор його фінансової безпеки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент»*, м. Одеса, 2017. С. 18-21.

Танклевська Н. С., Пристемський О. С. Резерви посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства. *Бізнес Інформ*. 2017. С. 274-280.

Міжнародна фінансова корпорація: річна звітність в аграрному секторі. URL: <http://www1.ifc.org>.

Залетов О. А. Страхування в Україні. Київ: МА "BeeZone", 2002. 452 с.

Гудзь О. Є. Страхування агроризиків та напрями розвитку агрострахування в Україні. *Економіка АПК*. № 8. 2006. С. 72-76.

Лобова О. М. Ефективність страхування ризиків підприємницької діяльності в аграрному секторі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2014. №156. С. 70-76.

Сакун А. Ж., Марчук Л. Л. Бінарна природа економічних конфліктів у контексті економічної безпеки суб'єктів господарювання. *Економічний аналіз*. 2017. Том 27. № 3. С. 261-265.

References

Prystemskiy, O. S., Tanklevskaya, N. S. (2013). Basic principles of formation and provision of financial security of enterprises. *Scientific works of the Poltava State Agrarian Academy*, 41-46. [in Ukrainian].

Prystemskiy, O. S. (2017). Financial support of agricultural development as a factor of its financial security. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University*, 18-21. [in Ukrainian].

Tanklevskaya, N. S., Prystemskiy, O. (2017). Reserves for strengthening financial security of agricultural development. *Business Inform*, 274-280. [in Ukrainian].

International Finance Corporation: Annual Reporting in the Agrarian Sector. Retrieved from: <http://www1.ifc.org>.

Zaletov, O. A. (2002). Insurance in Ukraine. Kyiv: "BeeZone". [in Ukrainian].

Gudz, O. E. (2006). Insurance of Agricultural Risks and Directions of Agri-Insurance Development in Ukraine. *Economy of Agro-Industrial Complex*, 8, 72-76. [in Ukrainian].

Lobova, O. M. (2014). Efficiency of business risk insurance in the agrarian sector. *Bulletin of the Kyiv National University of them. Taras Shevchenko*, 156, 70-76. [in Ukrainian].

Sakun, A. G., Marchuk, L. L. (2017) Binary nature of economic conflicts in the context of economic safety of entrepreneurship subjects. *Economic analysis*. 27(3), 261-265, [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції – 09.12.2018 р., прийнята до друку – 19.12.2018 р.

Наукове періодичне видання

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ

збірник наукових праць

Том 28

4

2018 рік

Редактор-коректор *М. І. Руденко*
Дизайн обкладинки *О. І. Різник*

Адреса редакції: вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46020
телефон 380 (352) 47-50-50*12221.
E-mail: mail.econa@gmail.com

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
КВ № 19228-9028ПР від 13 липня 2012 р.

Підписано до друку 21.12.2018 р. Формат 60x90/8. Папір офсетний. Гарнітура Cambria і Times. Друк офсетний. Зам.
№ Р 006-04-18 Умовно-друк. арк. 36,88. Обл. -вид. арк. 25,7. Тираж 300. Ціна договірна.

Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка»
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46020,
телефон/факс: 380 (352) 47-58-72.
E-mail: edition@tneu.edu.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців ДК № 3467 від 23.04.2009 р.